СТОПАНСКА АКАДЕМИЯ „Д. А. ЦЕНОВ” – Свищов
Факултет „Производствен и търговски бизнес”
Катедра „Икономика и управление на туризма”

МЕЖДУНАРОДНА НАУЧНОПРАКТИЧЕСКА КОНФЕРЕНЦИЯ

ТУРИЗМЪТ В НОВОТО ХИЛЯДОЛЕТИЕ – СЪСТОЯНИЕ И ПЕРСПЕКТИВИ

Сборник с доклади

Академично издателство „Ценов“
Свищов
2019

ОРГАНИЗАЦИОНЕН КОМИТЕТ

Почетен председател:
доц. д-р Иван Марчевски – Ректор на СА „Д. А. Ценов“ – Свищов

Председател:
доц. д-р Петя Иванова
Членове:
проф. д-р Марияна Божинова
проф. д.и.н. Милко Палангурски
доц. д-р Мариана Янева
доц. д-р Тихомир Личев
гл. ас. д-р Любка Илиева
гл. ас. д-р Любомира Тодорова
гл. ас. д-р Павлин Павлов

МЕЖДУНАРОДЕН РЕДАКЦИОНЕН СЪВЕТ

Председател:
проф. д-р Марияна Божинова – (България)
Членове:
проф. д-р Лариса Корганашвили (Грузия)
проф. д-р Алфред А. Розенблум (САЩ)
проф. д-р Алфонсо Варгас (Испания)
доц. д-р Петя Иванова (България)
доц. д-р Мариана Янева (България)
доц. д-р Татяна Манастерска (Полша)
доц. д-р Ю-Чен Чанг (Тайван)
доц. д-р Сергей Илькевич (Русия)
доц. д-р Насирли Бейтулла (Азербайджан)

Технически секретар – Емилия Станева

ISBN 978-954-23-1764-7

СЪДЪРЖАНИЕ

Доц. Петя Иванова
Вместо предговор 9

Пленарен доклад
Проф. М. Божинова
АКТУАЛНИ АСПЕКТИ НА УПРАВЛЕНИЕТО НА ТУРИСТИЧЕСКАТА ДЕСТИНАЦИЯ И БЪЛГАРСКАТА ПРОЕКЦИЯ 13

ТУРИСТИЧЕСКИ ПРОДУКТ И ИНОВАЦИИ

Prof. Andrey Zahariev, Assoc. Prof. Stoyan Prodanov, Head Assist. Prof. Emil Tsanov, PhD, Assist. Prof. Stefan Prodanov, PhD; Mariana Moneva-Dauo, Phd Student
PROJECT NOVAE AND INTERREG PROGRAMME – A NEW APPROACH FOR DEVELOPMENT OF THE LOWER DANUBE TOURIST DESTINATION 27

Доц. д-р Петя Иванова, докторант Симеон Симеонов
ХАРАКТЕРИСТИКА НА ТУРИСТА, ПРАКТИКУВАЩ КУЛИНАРЕН ТУРИЗЪМ 36

Доц. д-р Иванка Николова
ВЪЗМОЖНОСТИ ЗА НАРАСТВАНЕ НА ПРИХОДИТЕ В ХОТЕЛИЕРСТВОТО 45

Доц. д-р Снежинка Кадиева
НЯКОИ НОВИ КОНЦЕПЦИИ ЗА ХОТЕЛИТЕ НА БЪДЕЩЕТО 53

Доц. д-р Ваня Василева, Йорданка Марчева
СЪВРЕМЕННИ ОСОБЕНОСТИ В РАЗВИТИЕТО НА РЕСТОРАНТЬОРСТВОТО В КИПЪР 62

Доц. д-р Снежана Иванова, Александрина Енева
ИНОВАЦИИТЕ В НОВИЯ ТУРИСТИЧЕСКИ СВЯТ 70

Доц. д-р Катя Илиева
РЕСУРСИТЕ НА СОЛЕНИТЕ ЕЗЕРА В АКВАТОРИЯТА НА БУРГАС И РОЛЯТА ИМ В РАЗВИТИЕТО НА АЛТЕРНАТИВНИ ВИДОВЕ ТУРИЗЪМ В РЕГИОНА 81

Гл. ас. д-р Любка Илиева
ИЗСЛЕДВАНЕ НА ИНСТРУМЕНТИТЕ ЗА ВЪЗДЕЙСТВИЕ
ВЪРХУ ИМИДЖА НА ТУРИСТИЧЕСКАТА ДЕСТИНАЦИЯ 91

Доктор Никола Гайдаров, докторант Ралица Георгиева
СПЕЦИАЛИЗИРАНИ ПРОДУКТИ НА ТУРОПЕРАТОРИТЕ
ПО ДЕЛОВИ И ХАЗАРТЕН ТУРИЗЪМ 98

Ст. преп. Маргарита Панчева
С ГРИЖА ЗА КЛИЕНТА ПРИ ПОДГОТОВКАТА И ПРОВЕЖДАНЕТО
НА ОРГАНИЗИРАНИ ОБИКОЛНИ ПЪТУВАНИЯ ИЗ БЪЛГАРИЯ,
ПРЕДНАЗНАЧЕНИ ЗА ФРЕНСКИ ТУРИСТИ.....108

Преп. д-р Севджан Сабриева
СЪВРЕМЕННО СЪСТОЯНИЕ НА ТУРИСТИЧЕСКАТА
ИНФРАСТРУКТУРА В ЮГОЗАПАДЕН РАЙОН ЗА ПЛАНИРАНЕ 117

Докторант Данаил Алеков
ДИНАМИЧНИ И СТАЦИОНАРНИ ТУРИСТИЧЕСКИ ПРОГРАМИ.....124

Докторант Илиян Дуков
ДЕТЕРМИНАНТИ НА ПОТРЕБИТЕЛСКОТО ТЪРСЕНЕ НА
ОРГАНИЗИРАНИ ЕДНОДНЕВНИ ПЕШЕХОДНИ ЕКСКУРЗИИ.....133

Mohamed Mostafa Albaz
THE ROLE OF SMART HUMAN RESOURCES IN IMPROVING THE
EFFICIENCY OF LOGISTICS INVESTMENT IN SMEs 141

ТУРИСТИЧЕСКИ БИЗНЕС И ПРЕДПРИЕМАЧЕСТВО

Доц. д-р Генка Рафаилова
ВЗАИМОВРЪЗКА МЕЖДУ КРЕАТИВНОТО ПРЕДПРИЕМАЧЕСТВО
И ТУРИЗМА В БЪЛГАРИЯ 151

Доц. д-р Мария Станкова
ВЪЗМОЖНОСТИ НА ИНДУСТРИЯТА НА ТУРИЗМА ЗА СОЦИАЛНО
ПРЕДПРИЕМАЧЕСТВО 161

Доц. д-р Еленита Великова
АНАЛИЗ НА ВЪЗМОЖНОСТИТЕ ЗА УДЪЛЖАВАНЕ НА СЕЗОНА
В БЪЛГАРСКИТЕ ТУРИСТИЧЕСКИ КУРОРТИ.....169

Gordana Stojmenović, проф. д-р Любчо Варамезов
ОПИТЪТ НА СРЪБСКИТЕ ПРОИЗВОДСТВЕНИ КОМПАНИИ
В LEAN ПРОИЗВОДСТВОТО.....179

Доц. д-р Светослав Илийчовски, доц. д-р Ася Панджерова
СРАВНИТЕЛЕН АНАЛИЗ НА НЕОБХОДИМИТЕ ПРЕДПРИЕМАЧЕСКИ КОМПЕТЕНЦИИ ЗА РАЗВИТИЕ НА ЖЕНСКО ПРЕДПРИЕМАЧЕСТВО В ИТАЛИЯ, АНГЛИЯ И БЪЛГАРИЯ 187

Гл. ас. д-р Галя Кушева
АНАЛИЗ НА ДЕЙНОСТТА НА МЕСТАТА ЗА НАСТАНЯВАНЕ В КУРОРТЕН КОМПЛЕКС ПАМПОРОВО ПРЕЗ ЗИМНИЯ ТУРИСТИЧЕСКИ СЕЗОН ЗА ПЕРИОДА 2017-2019 г. 195

Гл. ас. д-р Венцислав Перков
ДИНАМИКА НА СЕЗОННОСТТА В ТУРИСТИЧЕСКИЯ БИЗНЕС 203

Гл. ас. д-р Илияна Кръстева
ВЪЗМОЖНОСТИ И ПЕРСПЕКТИВИ ЗА РАЗВИТИЕ НА ВИНЕНИЯ ТУРИЗЪМ В БЪЛГАРИЯ 211

Гл. ас. д-р Цветелина Кабакчиева
ИНОВАТИВНОСТ В ТУРИСТИЧЕСКИТЕ ФИРМИ 218

Ас. д-р Любомира Тодорова
ПРОЯВЛЕНИЕ НА СИВАТА ИКОНОМИКА В ТУРИСТИЧЕСКИЯ СЕКТОР НА Р. БЪЛГАРИЯ 227

Ас. д-р Павлин Павлов
ПЕРСПЕКТИВИ ЗА РАЗВИТИЕ НА ВИНЕНИЯ ТУРИЗЪМ В БЪЛГАРИЯ 234

Ас. д-р Пламен Петров
ДИНАМИКА В РАЗВИТИЕТО НА ТУРИЗМА В БЪЛГАРИЯ – ТЕНДЕНЦИИ ЗА ПЕРИОДА 2014 – 2019 ГОДИНА 241

Асен Божиков
КИБЕРАТАКИТЕ – СЪЩЕСТВЕНО ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВО ПРЕД ХОТЕЛИТЕ В ДИГИТАЛНАТА ЕРА 248

Докторант Таня Рисемова
ВЪЗМОЖНОСТИ ЗА ПОДОБРЯВАНЕ НА ИКОНОМИЧЕСКОТО РАЗВИТИЕ НА БЪЛГАРСКИ ОБЩИНИ ПО ТЕЧЕНИЕТО НА ДОЛЕН ДУНАВ 256

Докторант Жаклин Коен
ПРОЦЕСНО УПРАВЛЕНИЕ В ХОТЕЛИЕРСТВОТО ЗА УСЪВЪРШЕНСТВАНЕ ОПЕРАЦИИТЕ В ПРЕДЕН ОФИС 264

Докторант д-р Владимир Бойчев
МЕДИЦИНСКИ ИЛИ МЕДИКАМЕНТОЗЕН ТУРИЗЪМ – ВЪЗМОЖНОСТИ И ПЕРСПЕКТИВИ 272

Докторант Зорница Златанова
МАРКЕТИНГОВИ ИЗСЛЕДВАНИЯ ПРИ ОЦЕНКА НА ТУРИСТИЧЕСКИ КОМПАНИИ, ОТНОСНО ПРИЛОЖЕНИЕТО НА ИНТЕРНЕТ МАРКЕТИНГА 281

ФИНАНСОВИ, ОТЧЕТНИ, ЗАСТРАХОВАТЕЛНИ И СОЦИАЛНИ ВЪПРОСИ НА ТУРИЗМА

Доц. д-р Людмил Найденов, гл. ас. д-р Марияна Павлова-Бънова
МЕСТНИ ДАНЪЦИ И ЕФЕКТИВНОСТ НА ТУРИСТИЧЕСКИЯ БИЗНЕС 291

Доц. д-р Маргарита Шопова
СТАТИСТИЧЕСКИ АНАЛИЗ НА РЕГИОНАЛНИТЕ РАЗЛИЧИЯ В ДЕЙНОСТТА НА МЕСТАТА ЗА НАСТАНЯВАНЕ НА ТУРИСТИ 301

Доц. д-р Галя Иванова - Кузманова
ПРОБЛЕМИ ПРИ СЧЕТОВОДНОТО ОТЧИТАНЕ НА РАЗХОДИТЕ ЗА БЕЗПЛАТНА ХРАНА В ТУРИСТИЧЕСКИТЕ ПРЕДПРИЯТИЯ 311

Ас. д-р Йордан Стефанов Йорданов
ПРОБЛЕМИ ПРИ ПЕНСИОННОТО ОСИГУРЯВАНЕ НА ЗАЕТИТЕ В ТУРИЗМА 318

Изследовател д-р Александрина Александрова АНАЛИЗ НА БАЗИСНИ ПОКАЗАТЕЛИ ОТНОСНО ТУРИЗМА В СТРАНИТЕ ЧЛЕНКИ НА ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ 326

Докторант Росен Колев
НЕОБХОДИМОСТ ОТ НОВИ ПОДХОДИ ПРИ КАЛКУЛИРАНЕТО НА СЕБЕСТОЙНОСТТА 334

Докторант Димчо Шопов
ВЛИЯНИЕ НА ВИСОКАТА ДЪРЖАВНА ЗАДЛЪЖНЯЛОСТ ВЪРХУ ТУРИСТИЧЕСКАТА ИНДУСТРИЯ НА СТРАНИТЕ ОТ ЕС 342

Докторант Борислава Славова-Петкова
СОЦИАЛЕН ТУРИЗЪМ В БЪЛГАРИЯ 351

МАРКЕТИНГОВИ, ТЪРГОВСКИ И УПРАВЛЕНСКИ АСПЕКТИ НА ТУРИЗМА

Проф. д-р Светла Ракаджийска
СИМВОЛИКА И КОМУНИКАЦИЯ ЗА ПОЗИЦИОНИРАНЕ НА ТУРИСТИЧЕСКА ДЕСТИНАЦИЯ.....359

Проф. д-р Стоян Маринов, д-р Галина Илиева
ТУРИСТИЧЕСКО ТЪРСЕНЕ НА ОБЩИНА НЕСЕБЪР КАТО ТУРИСТИЧЕСКА ДЕСТИНАЦИЯ.....368

Доц. д-р Иван Марчевски, доц. д-р Ваня Григорова
МАРКЕТИНГОВИТЕ МРЕЖИ ОТ ФИРМИ – СЪВРЕМЕННА ТЕНДЕНЦИЯ В ХОТЕЛИЕРСТВОТО В БЪЛГАРИЯ 375

Assoc. Prof., PhD Tatiana Manasterska, The President Stanislaw Wojciechowski
MANAGING AND MEETING THE DEMANDS OF OLDER TOURIST MARKET.....384

Доц. д-р Галина Захариева
ПРИНОС НА ТУРИСТИЧЕСКИТЕ УСЛУГИ ЗА РАЗВИТИЕ НА НАЦИОНАЛНАТА ИКОНОМИКА 390

Доц. д-р Искра Пантелеева
СТРАТЕГИЯ ЗА УПРАВЛЕНИЕ НА ЧОВЕШКИТЕ РЕСУРСИ В ТУРИЗМА – НЯКОИ МЕТОДИКО-ОРГАНИЗАЦИОННИ ВЪПРОСИ..398

Доц. д-р Мариана Янева, доц. д-р Николай Цонев
КОНСУЛТАНТСКА ОЦЕНКА НА ПОТЕНЦИАЛА ЗА РАЗВИТИЕ НА ТУРИСТИЧЕСКИ РАЙОН 404

Доц. д-р Соня Алексиева, Росен Петков
КОНКУРЕНТНО ПРЕДИМСТВО НА УСТОЙЧИВОТО ХРАНЕНЕ В ХОТЕЛИЕРСТВОТО – ПОТРЕБИТЕЛСКИ ПОЛЗИ, ПРОБЛЕМИ И ТЕНДЕНЦИИ.....414

Доц. д-р Иван Желев
ВЗАИМООТНОШЕНИЯ НА ЗАИНТЕРЕСОВАНИТЕ СТРАНИ ПРИ ФАСИЛИТИ МЕНИДЖМЪНТА НА ХОТЕЛИТЕ В БЪЛГАРИЯ.....423

Доц. д-р Пенка Горанова
КОНЦЕПЦИЯ ЗА УПРАВЛЕНИЕ НА ХОТЕЛСКИ КОМПЛЕКС.....431

Доц. д-р Анатолий Асенов, докторант Зорница Крумова
ПРОБЛЕМИ И ПРЕДИЗВИКАТРЕЛСТВА И ПРЕД ЛИДЕРСТВОТО В ТУРИСТИЧЕСКИЯ СЕКТОР.....439

Гл. ас. д-р Емил Николов
ПОЗИТИВНИ ЕФЕКТИ ОТ ИНТЕГРИРАНЕТО НА КОРПОРАТИВНАТА СОЦИАЛНА ОТГОВОРНОСТ В ПРЕДПРИЯТИЯТА ОТ ТУРИСТИЧЕСКАТА ИНУДСТРИЯ НА БЪЛГАРИЯ 447

Гл. ас. д-р Маргарита Мишева
ЕЛЕКТРОННА ТЪРГОВИЯ В ТУРИЗМА – ПРОБЛЕМИ, ТЕНДЕНЦИИ, ПЕРСПЕКТИВИ.....454

Гл. ас. д-р Надежда Веселинова
ГЪВКАВОТО ЛИДЕРСТВО – ФАКТОР ЗА УСПЕШНИ ПРОЕКТИ В ТУРИЗМА 462

Гл. ас. д-р Зоя Иванова
ФОРМИРАНЕ ПОВЕДЕНИЕТО НА ЧОВЕШКИТЕ РЕСУРСИ В ТУРИСТИЧЕСКИТЕ ПРЕДПРИЯТИЯ 468

Гл. ас. д-р Милен Динков
СТРАТЕГИЧЕСКО УПРАВЛЕНИЕ НА ТУРИСТИЧЕСКИТЕ ДЕСТИНАЦИИ.....475

Гл. ас. д-р Галя Георгиева, гл. ас. д-р Иван Маринов
ТЕНДЕНЦИИ В РАЗВИТИЕТО НА МЕЖДУНАРОДНИЯ ТУРИЗЪМ В БЪЛГАРИЯ.....483

Гл. ас. д-р Тихомир Върбанов
ТЕОРЕТИЧНИ МОДЕЛИ ЗА ОЦЕНКА НА КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТТА НА ТУРИСТИЧЕСКАТА ДЕСТИНАЦИЯ.....491

Гл. ас д-р Светослав Калейчев
ИДЕНТИФИЦИРАНЕ НА ПОЛОЖИТЕЛНОТО ВЗАИМОДЕЙСТВИЕ МЕЖДУ РОБОТИЗАЦИЯТА И ТУРИСТИЧЕСКИЯ МАРКЕТИНГ.....499

Ас. д-р Бойчо Бойчев
ОРГАНИЗАЦИОННО-УПРАВЛЕНСКИ СТРУКТУРИ В ТУРИСТИЧЕСКИЯ БИЗНЕС 507

Доктор Веселина Портарска
МОДЕЛ ЗА УПРАВЛЕНИЕ И РАЗВИТИЕ НА РАЙОН РИЛА-ПИРИН, С ЛОКАЦИЯ БАНСКО 515

Докторант Александър Димитров
ПРЕДИМСТВА НА МОБИЛНАТА ТЪРГОВИЯ (M-COMMERCE) В СЪВРЕМЕННОТО ХОТЕЛИЕРСТВО.....525

Д-р Мирослав Кръстев, ас. д-р Калоян Цветков
ОЦЕНКА НА ПОТРЕБИТЕЛСКИТЕ НАГЛАСИ ПРИ ПОСЕТИТЕЛИТЕ НА НЕДВИЖИМИ КУЛТУРНИ ЦЕННОСТИ.....534

Докторант Кристина Георгиева
ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА ПРЕД ПОЗИЦИОНИРАНЕТО НА ТУРИСТИЧЕСКА ДЕСТИНАЦИЯ БЪЛГАРИЯ.....543

Докторант Йоана Огнянова
ВЛИЯНИЕ НА БРАНДИНГА НА КУЛИНАРНАТА ДЕСТИНАЦИЯ ВЪРХУ МОТИВАЦИЯТА НА ТУРИСТИТЕ.....551

Докторант Ирина Карадакова
ИЗМЕРЕНИЯ НА ЛОЯЛНОСТТА В ТУРИЗМА.....557

Докторант Ивайло Иванов
АКТУАЛНИ ТЕНДЕНЦИИ В РАЗВИТИЕТО НА ХОТЕЛСКИТЕ ОНЛАЙН РЕЗЕРВАЦИОННИ СИСТЕМИ.....566

Докторант Нина Костадинова
ЛИДЕРЪТ – КЛЮЧОВ ФАКТОР ЗА ЕФЕКТИВНОСТ НА ЕКИПНАТА РАБОТА В ТУРИСТИЧЕСКИТЕ ОРГАНИЗАЦИИ.....575

ПРАВНИ, ИСТОРИЧЕСКИ И КУЛТУРНИ ИЗМЕРЕНИЯ НА ТУРИЗМА

Проф. д-р Таня Парушева
ОПАЗВАНЕ И СЪХРАНЯВАНЕ НА РЕСУРСИТЕ НА КУЛТУРНИЯ ТУРИЗЪМ ЗА БЪДЕЩЕТО.....583

Доц. д-р Тихомир Личев
РАЗВИТИЕ НА КУЛТУРНИЯТ И КУЛТУРНО ПОЗНАВАТЕЛЕН ТУРИЗЪМ ПО ДУНАВСКОТО КРАЙБРЕЖИЕ.....589

Доц. д-р Милена Стоянова, доц. д-р Ивайло Владев
СКАЛНИТЕ МАНАСТИРИ В СЕВЕРОИЗТОЧНА БЪЛГАРИЯ КАТО ТУРИСТИЧЕСКИ ОБЕКТИ ЗА РАЗВИТИЕ НА КУЛТУРЕН И РЕЛИГИОЗЕН ТУРИЗЪМ.....597

Доц. д-р инж. Стойна Цвяткова, маг. Емилия Маринова
ПОТРЕБИТЕЛСКО ТЪРСЕНЕ И НЕОБХОДИМОСТ ОТ СЪЗДАВАНЕ НА ИНОВАТИВЕН МОДЕЛ ЗА ИНТЕГРИРАН ТУРИСТИЧЕСКИ ПРОДУКТ В СВИЩОВ, С ЕЛЕМЕНТИ НА КУЛТУРЕН, ДУХОВЕН И РЕЛИГИОЗЕН ТУРИЗЪМ.....605

Dr. Mahmoud Khalifa, Assoc. Prof
THE ANALYSES OF PUBLIC POLICIES FOR THE REVITALIZATION OF THE TOURISM SECTOR IN EGIPT AFTER THE 30th OF JUNE REVOLUTION....614

Д-р Константин Григоров
МЕСТНИ ОРГАНИ ЗА УПРАВЛЕНИЕ НА ТУРИЗМА И ТЕХНИТЕ КОМПЕТЕНЦИИ 620

ПРОСТРАНСТВЕНИ И ЕКОЛОГИЧНИ ВЪПРОСИ НА ТУРИЗМА

Проф. д-р Константин Калинков
ОСНОВА ЗА УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ НА ТЕРИТОРИЯТА НА БЪЛГАРСКИТЕ ЧЕРНОМОРСКИ КУРОРТИ 629

Доц. д-р Петя Иванова
УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ НА ТУРИЗМА ЧРЕЗ РЕАЛИЗИРАНЕ НА ПРОЕКТИ 640

Доц. д-р Марина Николова
УСТОЙЧИВ ТУРИЗЪМ В БЪЛГАРСКИТЕ ЗАЩИТЕНИ ЗОНИ И ТЕРИТОРИИ 651

Доц. д-р Иван Килимперов, доц. д-р Красимир Александров
ВЪЗМОЖНОСТИ И ПРЕЧКИ ПРЕД РАЗВИТИЕТО НА СПЕЦИАЛИЗИРАНИ ВИДОВЕ ТУРИЗЪМ НА ТЕРИТОРИЯТА НА ТУРИСТИЧЕСКИ РАЙОН „ТРАКИЯ“ 658

Гл. ас. д-р Нели Веселинова, проф. д-р Веселин Бояджиев
ТУРИЗЪМ, РУРАЛИЗЪМ И ДЕМОГРАФСКАТА КАТАСТРОФА 664

Гл. ас. д-р Румен Недков
ВЪЗМОЖНОСТИ ЗА РАЗВИТИЕ НА ТУРИЗМА В ОБЩИНА СВОГЕ 673

Гл. ас. д-р Явор Станев
РАЗВИТИЕ НА ИНДУСТРИАЛНИЯ СЕКТОР ПРЕЗ ПОГЛЕДА НА ЖИВУЩИТЕ В КРАЙДУНАВСКИЯ РЕГИОН 680

Докторант Иво Балевски
СЕЛСКИЯТ ТУРИЗЪМ В БЪЛГАРИЯ - ЕДНА РАЗЛИЧНА ГЛЕДНА ТОЧКА....686

Докторант Владо Божилов
ДОБРИ ПРАКТИКИ В „ЗЕЛЕНА“ ПОЛИТИКА В ХОТЕЛИЕРСТВОТО..693

ИЗСЛЕДВАНИЯТА И ПРЕПОДАВАНЕТО В ОБЛАСТТА НА ТУРИЗМА

Доц. д-р Александр Аверин
DIGITAL-СТРАТЕГИИ ПРОДВИЖЕНИЯ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ ПРОГРАММ ПОДГОТОВКИ КАДРОВ ИНДУСТРИИ СПОРТА И ТУРИЗМА 703

Старший преподаватель Юлия Иванова
ОСОБЕНОСТИ ФОРМИРОВАНИЯ ИМИДЖА И ПРОДВИЖЕНИЯ УНИВЕРСИТЕТОВ ТУРИСТКОГО ПРОФИЛЯ НА МЕЖДУНАРОДНОМ РЫНКЕ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ УСЛУГ 711

Доц. д-р Ирена Емилова
МЕТОДЪТ „АНАЛИЗ НА СЛУЧАЙ“ ПРИ ПОДГОТОВКАТА ПО ДИСЦИПЛИНАТА „ЕКОТУРИЗЪМ И ИНФРАСТРУКТУРА“..... 719

Докторант Стилияна Басмаджиева
РАЗРАБОТВАНЕ НА МЕТОДОЛОГИЧНА РАМКА ЗА АНАЛИЗ НА МАКРОУПРАВЛЕНИЕТО НА ЗДРАВНИЯ ТУРИЗЪМ В БЪЛГАРИЯ 724

Жилкова Ю. В., Макаренко З. В.
К ВОПРОСУ ОБ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОМ ЗНАЧЕНИИ ЭКСКУРСИИ 734

СТУДЕНТСКИ НАУЧНИ ДОКЛАДИ

Магистър Невена Руменова Лясковa
МУЗЕИТЕ НА ВЕЛИКО ТЪРНОВО - ОТ МИНАЛОТО ДО НОВОТО ХИЛЯДОЛЕТИЕ..... 749

Бакалавър, Анжелина Василева
РАЗКРИВАНЕ НА ПОТЕНЦИАЛ ЗА ТУРИСТИЧЕСКИ АТРАКЦИИ В ПРИРОДНО-КЛИМАТИЧНИТЕ И КУЛТУРНО-ИСТОРИЧЕСКИ ДАДЕНОСТИ НА ГРАД СВИЩОВ 755

Студент Петя Костова
ИКОНОМИКАТА НА ПРЕЖИВЯВАНИЯТА И НЕЙНОТО ВЪЗДЕЙСТВИЕ ВЪРХУ ТУРИЗМА 762

Студент Фелия Попова
ПРИЛОЖЕНИЕ НА ДИГИТАЛНИЯ МАРКЕТИНГ В ТУРИЗМА..... 769

Студент Марта Лазарова
ТЕНДЕНЦИИ И ПЕРСПЕКТИВИ В ТУРИЗМА..... 776

МЕЖДУНАРОДНА НАУЧНОПРАКТИЧЕСКА
КОНФЕРЕНЦИЯ

ТУРИЗМЪТ В НОВОТО ХИЛЯДОЛЕТИЕ – СЪСТОЯНИЕ И ПЕРСПЕКТИВИ

Свищов, 11-12 октомври 2019 г.

Сборник с доклади

Конференцията е посветена на 10-годишнината от създаването на специалност „Икономика на туризма“ в Стопанска академия „Д. А. Ценов” – Свищов

ISBN 978-954-23-1764-7

Издателство и печат: Академично издателство „Ценов”
Свищов, ул. Градево № 24

ТУРИЗЪМ, РУРАЛИЗЪМ И ДЕМОГРАФСКАТА КАТАСТРОФА

Гл. ас. д-р Нели Веселинова
Проф. д-р Веселин Бояджиев
СУ „Св. Кл. Охридски“

Резюме: *Като обществени явления туризмът и рурализмът започват да се разбират и да се развиват у нас по различно време и с различни проблеми. Те постепенно се обвързват, главно чрез селския и аграрния туризъм. Всички те се осмислят непълно и неправилно, пред тях на национално равнище се поставят различни задачи. В същото време те не се разбират като фактори в развитието на населението. Туризмът и рурализмът имат своите възможности за преодоляване на демографската катастрофа, но това може да стане чрез съвсем различна регионална /хоризонтална/ и вертикална /структурна/ политика. Посочват се примери и с положителен, и с отрицателен знак.*

Ключови думи: *България, туризъм, рурализъм, демографска катастрофа, регионална политика*

Въведение

Всеобщата криза, в която се намира нашето общество, отдавна не буди съмнение. Все повече са използват определения като криза, катастрофа, бедност, изостаналост...

Актуалността и значимостта на темата произлизат от факта че е налице обществена потребност от повече задълбочени научни изследвания. Актуалността идва и от неизползваните възможности на различните видове районирания, които поотделно или заедно комплексно могат да предложат поне част от решението както на единични, така и на глобални проблеми на социално-икономическото развитие на България. В нашия доклад трите понятия (туризъм, рурализъм, демографска катастрофа) са разгледани не поединично, а взаимносвързано и в тяхната реална взаимна зависимост. Нашата теза е, че тръгвайки от научното познание на всяко отделно понятие обществото може да намери и приложи ефективно решение само при една комплексна политика, основаваща се на взаимно обвързаното изучаване и използване. Досега, за съжаление, този комплексен подход у нас не се прилага.

Настоящия труд ще представлява интерес за широк кръг от потребители – представители на академичната област у нас, учители, гражданите от изследваната територия.

Обект на изследване е същността на всяко от трите понятия като проблем на социално-икономическото развитие.

Предмет на изследване е тяхното системно обвързване и създаване на политика за успоредното им използване и решаване на проблеми. В крайна сметка основната цел е ориентирана към изход от демогрфаската катастрофа. Затова рурализмът и туризмът са разгледани като елементи, които играят ролята и на фактори при евентуалният изход от тежките демографски проблеми.

Съставните задачи, чието решение води до достигане на целта изискват изначалното поотделно разглеждане същността на понятията туризъм и рурализъм. След това те се обвързват помежду си и сложната им комбинация се анализира като фактор пряко влияещ на евентуалното повлияване на демографската ситуация в България. Новост, а според нас и приносен момент, е предложението демографската проблематика да не се разглежда самостоятелно както досега.

Основният научен въпрос е могат ли рурализмът и туризмът да се изведат като фактор за решаването на демографските проблеми. Нашият отговор е категоричен и положителен. За целта обаче трябва да се възприеме хипотезатата, че демографската криза трябва да се анализира заедно с кризата в селищното развитие на страната. Друга част от сценария, който ние предлагаме е да се преодолеят досегашните отделни специализирани политики, чийто автор са отделни специализирани научни институции, а реализицията се възлага на отделни специализирани министерства. Това води до преплитане и оъркване. Така например по своя характер ПРСР е регионална, но тя не е към МРРБ, а е към МЗХ.

Методологическата основа на нашето проучване е историко-географския анализ и синтез. Стремежът е чрез характеристика и сравнения не само да се направят изводи за миналото, а да се предложат конкретни комплексни решения за близкото бъдеще. Тук се включва и промяна в логиката за изграждане на изпълнителната власт.

Основни информационни източници на настоящето изследване са широк набор от литературни, статистически, исторически документи. Проблемно проучване като нашето изисква максимално разширяване на географската култура и опознаване на възможно най-големи подрбности и особености на отделни селища и териториални единици.

Тук влиза и критично отношение към непрофесионални и неефективни решения.

Основен мотив за изследователски интерес е убеждението, че изходът от демографската криза трябва да се търси не чрез преки въздействия върху нейните показатели, а чрез политики, които водят до промяна в съдържанието и комбинацията от фактори за съществуването на въпросната криза. Към това ни подтикват и нерадостните резултати, получавани от всички досегашни опити с преки административни решения да се търси изход от демографските трудности. Българската практика показва, че различни партийни, административни, финансови, морални и други лостове и показатели или слабо влияят или въобще не влияят в желаната посока и сила.

Изследването се сблъсква с редица ограничения от различен характер. Пълноценното разглеждане на темата не е възможно в заложения обем. Затова сме се ограничили изключително до споделяне на изводи. Друга трудност е липсата на многобройни разработки с подобен проблемен и дискусионен характер. Обикновено в традиционните изследвания демографската криза се разглежда само от една отправна точка. Ние се стремим да поднесем комбинацията от туризма и руралзма отнесени към демографската криза. В страната все още липсва общовъзприето туристическо райониране, което да бъде потвърдено със съответна статистика. Може би най-голяма трудност срещаме при неразбирането на руралзма. Абсолютно неправилно той се свързва пряко със земеделието, а не се разбира като начин на живот.

Резултати и анализ на резултатите

През първите години след началото на партийно-политическите промени страната доста се луташе геополитически и геоикономически. Особено след кризата от 1996 г. политическите сили най-сетне се обединиха около членството в НАТО и Европейския съюз. Макар и последни от Източна Европа, заедно с Румъния, и ние вече над 12 години сме членове на тези организации.

Интелектуалният упадък доведе до месианското очакване членството в НАТО и в ЕС едва ли не механично да възстанови чувството ни за равенство с гражданите от другите държави на Източна Европа и възможно най-бързо да съкратим безспорното изоставане от Западна Европа.

Двете понятия от началото на заглавието са в пряка връзка с това измамно очакване и именно тази заблуда ни накара да напишем предлаганата публикация. Тяхното продължаващо неразбиране и неправилно използване при регионалното развитие на страната е ос-

новна причина за демографско-селищната, както е по-правилно да се каже, катастрофа у нас.

Едното понятие-туризмът-е добре познато на българското общество. При нашите национални условия като спортна и природолюбителска дейност туризмът отдавна е излязъл от родната утроба на интелигенцията. Снимката на първите туристи на Витоша, направена от проф. Иширков, както и наградата на Царя, с която той почита Павел Делирадев като основател на прехода Ком-Емине, отдавна са в архивите.

Пак под чуждо влияние, българският туризъм отдавна има политическа и стопанска основа. Това личи още от края на 40-те години на XX век, когато по политически причини Клемент Готвалд и Георги Димитров, естествено със съгласието на Сталин, започват началото на масовия морски туризъм по българското морско крайбрежие. Балкантурист беше сред най-големите туристически фирми в света.

В началото на XXI век московски колеги бяха много изненадани от реакцията на съобщението им, че са открили специалност „География на туризма“. В България, благодарение на генерал Иван Врачев и на проф. Любомир Динев, такава туристическа наука и катедра имаме от много десетилетия…Далеч по-различно, и за съжаление,-по-трагично, стоят нещата с рурализма.

В разбиранията на нашите специалисти по развитието на селищата и на територията, поради огромното наваксване заради турското робство, има една вредна изостаналост при въвеждането в употреба на водещи български научни понятия, както и на чуждици, когато липсват наши български. Многовековното изоставане през османското време е наложило едно праволинейно разбиране за селищното и за демографското развитие. Според него положителните процеси трябва да имат задължително количествена посока. В демографско отношение това означава само нарастване на населението, ако може и по естествен и по механичен начин. При селищата стремежът трябва да е от малко към голямо, от село към град, а при българското централизирано развитие селището задължително трябва да придобива все повече административни функции. Другото-икономическото, културното и т.н.-ще дойдат „от само себе си“. В този дух преди десетилетия снижаващата се раждаемост на Запад се пропагандираше като част от кризата на отиващия си капитализъм. Когато обаче и България се нареди сред държавите с ниски демографски показатели, разбрахме, че сме в неизбежното.

Средновековното смятане на големия град за връх на селищно-демографското развитие все още се таи в годишното обръщение на римокатолическия Папа „урби е орби“. Урбанизацията, особено при индустриалното общество, се наложи като водещ обществен процес. И точно във времето на небостъргачите, парните локомотиви и индустриалните зони един художник от развита страна /ван Гог/ нарисува картината си Слънчогледи, а после в пристъп на „лудост“ си отряза и ухото. Този на пръв поглед странен факт и днес отбягва от вниманието на т.н. урбанисти. Само че, както винаги, животът ги изпревари. След Втората световна война и особено през последните десетилетия на миналия век в развитите индустриални страни стана ясно, че нито индустрията, нито свързаната с нея урбанизация, могат да решат проблемите на постколониалното потребителско общество. Постепенно и трудът, и капиталът осъзнаха колко важна е грижата за работната сила през цялото денонощие и през цялата година. След Втората световна война съревнованието между Изтока и Запада обхвана всички сфери на живота. Под натиска на научно-техническия прогрес работния ден ставаше все по-кратък и производителен, а в бюджета на гражданина и семейството навлезе като основна категорията „свободно време“.

Туризмът във все по-разнообразните и по-сложни форми зае важно място и в българския обществен живот. До Втората световна война той бе „интелектуална“ собственост, а при социализма обхвана цялото общество. Влезе като елемент на местното и на регионалното развитие. Отначало на отделни селища, а днес няма община, която да не го залага в плановете си за социално-икономическо развитие. Икономическите реалности наложиха създаването и на специално министерство. След интелигенцията туризмът обхвана учениците, работниците. През 60-те години на XX век работещите в ТКЗС и ДЗС „селяни-кооператори“ започнаха на камиони с пейки и брезенти да обикалят страната. В анкети през 80-те години се установяваше, че вече само под 10% от населението не познаваше река Дунав или Черно море. Още от края на 40-те години туризмът стана важен източник на така нужната чужда валута. Появиха се и растеше броят на селищата, които разчитаха все повече и повече на туризма. Даваше се статут „национален курорт“. На границата между териториалното развитие, агробизнеса и селищното развитие започна изграждането на т.н. втори жилища. Те официално служеха за отдих, но в народа се появи поговорката „да дойде понеделника и да си почина на работата, защото през съботата и неделята се уморих от работа на вилата“. Тук може да се напомни и за т.н. от хората „кунг фу“, т.е. за 100-те квадратни мет-

ри обработваема земя, където гражданите трябваше да произвеждат храната, която „зрялото социалистическо общество“ не можеше да им осигури.

Под влияние на едностранчиво разбираното селищно развитие чрез насърчаване на урбанизацията у нас вървеше механичното събиране на населението във все по-малък брой селища. Това бяха 27-окръжни, днес областни, центрове. Опитът този процес да се развие в духа на пленума на ЦК на БКП от 1970 г. за „равномерно териториално разпределение на производителните сили“ чрез бързото обявяване на над 100 села за градове в периода 1969-1974 г. не успя. България вървеше по пътя на развитите западни държави с изоставане от 50-80 години. Едва през 70-те години на урбанизацията започна да се гледа и чрез обезлюдяването на селата и малките градове.

Появиха се гласове, че както обективно селищата са се появявали, така могат да изчезват. Опитът със селищните системи не успя, не успява и политиката с общините. Защо? Един от отговорите е поради неразбирането на рурализма. И до днес урбанизацията се изучава и представя като единствен, универсален и краен процес на селищното и териториалното развитие. Дори не се учим от опита на миналите през нашето състояние държави. В програмата за развитие на „селските/!/райони“ на рурализма от немай къде се отделят мизерните 15% и периодически се правят опити от държавата и от тях да се взема за земеделието. По заглавие тази програма е регионална, но реално е чисто земеделска, вертикална, или ако използваме социалистическия инструментариум, тя е отраслова. Тогава защо са тези междуметия от политиците за селищно обезлюдяване и за демографска катастрофа? Според Програмата за развитие на селските райони „селските“ райони в страната заемат 81% от територията и 39% от населението. В тези райони има гъста мрежа от малки градове (1382 бр.), които предоставят основните услуги на населението, от които 90 имат по-голямо функционално значение за организиране на територията, тъй като осигуряват по-голям обхват на услугите и/или обслужват населението на повече от една община[1]. Докато нашите политици не усвоят знанията за рурализма и не започват съответната политика, в която отношението към човека да върви заедно с отношението към неговото селище, нищо добро не ни чака.

И тук идва връзката с онзи туризъм, който пряко е свързан с рурализма. Според нас от неразбиране ролята на рурализма като фактор за развитието на туризма, а важи и обратното, у нас се преуве-

[1] http://www.dfz.bg/bg/prsr-2014-2020/prsr--2014-2020/

личава. Нека видим отношенията рурализъм-туризъм от гледна точка на рурализма. При липсата на каквото и да е планиране и политика, специално за руралните селища и територии, в търсене на изход и заради очакване на бързи печалби от туризма, при които не се изисква каквото и да е образование, стандарти, или съобразяване с интересите на съответното селище или териториална единица, от така наречените селски, аграрен и подобни видове туризъм, се очаква те да изведат съответните селища и териториални единици от безспорната им криза. Няма община или териториална единица от NUTS, която да не определя туризма като важен фактор и надежда. На какво се разчита? На работна сила, която вече липсва, а съществуващата е без квалификация и без чужди езици? Та колко от самите собственици или наематели за туристически услуги имат нужната квалификация?

Туризмът, който се развива в руралните селища, има своите възможности и бъдеще, но според нас, сега тези възможности силно се преувеличават. В какво се състои това преувеличение? Широко се рекламира руралният туризъм като изход от кризата. Реално това не е възможно, защото руралният туризъм не може да ангажира в труда толкова население, колкото в миналото ангажираше разрушената стара икономика. Строежът на малки хотелчета и на къщи за гости изисква средства и сили, каквито у населението няма. Не ни е известно нито едно българско селище, което да е спряло деградацията и да е увеличило по естествен път броя на населението си чрез малки хотелчета, къщи за гости и услуги като доене, яздене, овощарство или работа в малка оранжерия. Дори селищата, които разчитат на традиционни природни или историко-археологически ресурси като чист въздух, минерални извори, музеи, крепости или къщи на известни хора не могат да задържат населението и доходите си от миналото. Конкретни примери - Сопот, Карлово, Калофер, Копривщица, Стрелча, Батак, Чипровци, Хисар. Достатъчно е да надникнем в демографската статистика…

Големият длъжник или по-точно-виновник, е държавата. Делът и сумата на средствата, които се планират и изразходват за руралния туризъм са мизерни спрямо нуждите и възможностите. Всичко е оставено на земеделското министерство, което гледа на втората ос в Програмата за развитие на така наречените селски райони, като на нещо, с което Брюксел го натоварва насила. Ще дадем конкретен актуален пример от лятото на 2019 г. От една страна във въпросната Програма се изключват хората, развиващи дворно и т.н. микро земеделие. Казионните медии дори заговориха за „заден двор“ и как животновъдст-

вото там е донесло чумата по свинете в България. Има призиви това животновъдство да се обяви за незаконно! Ами ако се появи прилепчива болест по зеленчуците или по овошките? Когато преди две-три години тръгна масовия летен пригор по овошките или мушичката по чемшира защо никой не поиска те да се изкоренят по дворовете?! Че да ликвидираме асмите за да спрем маната по лозята. Или може би т.н. аграрен туризъм се развива по фермите с техните индустриални технологии? Не се разбира, че пасторалноста е в основата на руралния и особено на аграрния туризъм.

Основната част от населението на руралните селища е в пенсионна възраст, но неговите пенсии са мизерни. Тези хора не могат физически да съществуват без домашните животни и без плодовете и зеленчуците от двора си. А какъв е туризма и транспорта, чрез който всяка година София и другите подобни селища получават хиляди и хиляди тонове буркани, бурета и всякаква зимнина. Вярва ли някой, че така нескопосано насърчаваните „фермерски“ пазари могат да решат някакви проблеми, освен да пълнят програмите на телевизиите? Предлагали сме ги преди повече от 30 години, но в масовия им вид, в който ги имаше в Будапеща през 1991 и 1992 г. нашият пример е пародия, наречена и „био“. Тези пазари нито хранят населението на големите селища, нито дават доходите, с които да живеят производителите-продавачи от руралните селища.

При сегашната регионална, туристическа и земеделска политика възрастното население на руралните селища е оставено да се справя само. Но то съставя огромната част от населението на посочените селища. Следователно те са обречени и ако днес стотици от тези населени места са без население или това ще се случи скоро, то в недалечно бъдеще техният брой ще нарасне няколко пъти. Колко илюзорно звучат призивите на политиците и на повечето самообявили се „експерти“ за „борба с демографската катастрофа“. В този случай туризмът в България може много да помогне, но….Каква помощ и разбиране от политици, които преди няколко години бяха хукнали да изнасят държавното управление на туризма извън София?

Заключение

Примерът на алпийските държави, на Скандинавия и на САЩ сочи, че руралният туризъм може да бъде масов и да „храни“ цели селища и малки териториални единици само ако останалите селища и територии имат високия жизнен стандарт, който да търси услугите на

рурализма. Нали никой не мисли, че доходите на швейцарците идват от стрелбата с арбалет по ябълки, качени на главите на туристите? Не Вилхелм Тел и папските войници, а Зулцер, Лонжин, банките и шоколадените фабрики правят Швейцария. Едва тогава идва Милка…

ЛИТЕРАТУРА

Бояджиев, В. (2013) Икономгеографските приоритети на българското земеделие. Парадигма. С.

Веселинова, Н. (2016) Приоритети в локалното развитие на източната част на Софийската котловина. Парадигма. С.

Зарков, В. Оптимизиране на Интегрирани планове за градско възстановяване и развитие чрез икономгеографски анализ. Дисертационен труд. 2017

www.nsi.bg (ползван последно на 26.08.2019 г. 12:45 ч.)

www.mzh.government.bg (ползван последно на 27.08.2019 г. 11:15 ч.)

http://www.dfz.bg/bg/prsr-2014-2020/ (ползван последно на 29.08.2019 г. 09:39 ч.)